

ELEMEN *LIVING QURAN* OLEH ABDEL HALEEM:
TINJAUAN DALAM BUKU *UNDERSTANDING THE QURAN;*
THEMES AND STYLE^{*)}

*(Living Quran Element By Abdel Haleem: Overview In The Understanding
The Quran's Book; Themes And Style)*

Hanif Mudhofar Abdul Jalil¹, Monika @ Munirah Abd Razzak²

Selamat Amir³

ABSTRACT

Living Quran is a scientific study of the Quran that examines the relationship between the Quran and the social reality situation. Living Quran can also be interpreted as a "live" Quranic text in society. The Living Quran study is part of the Quran study whose sample study is the response and appreciation of the community towards the Qur'an. This article will examine the famous tafsir by Muhammad Abdel Haleem titled *Understanding the Quran; Themes and style*. In the work there are several elements of the Living Quran. Hence, this study will examine the approach he uses through his work and then analyze and make some of his special criticisms in the aspect of the Living Quran. Some of the discoveries to be described may contribute to the method of interpretation of the Quran as well as elevating his credibility as a contemporary Islamic intellectual.

Keywords: *Muhammad Abdel Haleem, interpretation method, thematic interpretation, Understanding the Quran; Themes and Style*

^{*)} This article was submitted on: 09/12/2018 and accepted for publication on: 19/12/2019.

¹ Calon Ph.D di Jabatan al-Quran dan Hadith Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur. Emel: hanifmudhofar86@siswa.um.edu.my

² Pensyarah kanan di Jabatan al-Quran dan Hadith Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

³ Pensyarah kanan di Jabatan al-Quran dan Hadith Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

ABSTRAK

Living Quran ialah suatu kajian ilmiah di bidang studi al-Quran yang meneliti hubungan antara al-Quran dengan kondisi realiti sosial. *Living Quran* juga dapat diertikan sebagai teks al-Quran yang “hidup” dalam masyarakat. Kajian *Living Quran* merupakan sebahagian daripada kajian al-Quran yang objek kajiannya ialah respon dan apresiasi masyarakat terhadap al-Quran. Artikel ini akan meneliti karya tafsir Muhammad Abdel Haleem yang terkenal berjudul *Understanding the Quran; Themes and style*. Dalam karya tersebut didapati beberapa elemen *Living Quran*. Justeru, kajian ini akan meneliti pendekatan yang beliau gunakan menerusi karyanya seterusnya menganalisis dan membuat beberapa kritikan khasnya dalam aspek *Living Quran*. Beberapa penemuan yang akan dihuraikan memberikan nilai tambah dalam metode pentafsiran al-Quran sekaligus mengangkat kredibiliti beliau sebagai intelektual Islam kontemporari.

Kata kunci: *Muhammad Abdel Haleem, metode tafsir, tafsir tematik, buku Understanding the Quran; Themes and Style*

1. PENDAHULUAN

Al-Quran berfungsi sebagai panduan hidup manakala manusia sewajarnya memahami kandungan dan menerapkannya dalam kehidupan. Bacaan al-Quran akan menghasilkan pemahaman yang lebih mendalam dan berbeza-beza menurut pengetahuan yang dimilikinya menerusi pengalaman hidup latar-belakang pendidikan, personaliti, tahap kematangan dan sebagainya. Pemahaman tentang tingkah laku berbeza-beza ialah suatu bentuk kepelbagaian pemahaman al-Quran, iaitu al-Quran perlu diamalkan setiap hari oleh masyarakat Islam (*everyday of the Quran*).¹ Respons dan resepsi ini merupakan sebahagian daripada aktiviti mentafsirkan al-Quran yang objek kajiannya ialah satu fenomena yang berlaku dalam kehidupan masyarakat.

Fenomena “pembacaan al-Quran” sebagai sebuah apresiasi dan respon umat Islam

¹ Persoalan tafsiran selalu berhadapan dengan bahasa dan tulisan (teks), dan ia merangkumi semua kitab suci termasuk Al-Qur'an, yang umat Islam percaya adalah pesan Tuhan (wahyu). Tugas manusia adalah bagaimana untuk mentafsirkan pesan Tuhan yang bercakap bahasa "langit" dapat difahami oleh manusia yang bercakap bahasa "bumi" sehingga wahyu membuahkan erti. Masalah pemahaman ialah masalah teks, yang bermaksud bahawa apabila seseorang bersedia memahami realiti, sebenarnya ia mentafsirkan 'teks', jadi teks itu sendiri mempunyai ruang lingkup realiti yang luas. Itulah sebabnya salah satu tokoh hermeneutik Derrida secara radikalnya mengatakan “everything is text and there is nothing beyond the text”. Nafishul Atho' and Arif Fahrudin (ed.), *Hermeneutika Transendental dari Konfigurasi Filosofis menuju Praksis Islamic Studies* (Yogyakarta: IRCiSoD, 2003), 16.

ternyata memiliki pelbagai corak. Bermula daripada orientasi pemahaman dan pengertian makna, sehingga hanya membaca al-Quran sebagai ibadah ritual atau untuk mendapatkan ketenangan jiwa, memperoleh keberkahan dan kekuatan ajaib untuk berjaya. Bahkan ada pula model pembacaan al-Quran yang bertujuan mendapatkan inspirasi melahirkan karya seni. Apapun model pembacaannya, sudah pasti bahawa kehadiran al-Quran telah melahirkan pelbagai bentuk respon dan budaya dalam masyarakat.¹

Respon terhadap al-Quran menjadi lebih menarik berikutan tidak hanya umat Islam yang melakukannya, tetapi juga para orientalis. Para orientalis menganggap al-Quran sebagai objek kajian yang menarik untuk diteliti,² namun umat Islam mengkajinya untuk mendapatkan pemahaman yang dapat memperkuat keimanan dan memperbaiki cara hidup mereka. Malik Bennabi berpendapat bahawa banyak kajian tentang Islam ditulis oleh para orientalis dari Eropah, tetapi pencapaian aktiviti yang menggerakkan idea moden dalam negara umat Islam tidak dapat dilihat.³ Pada kajian tafsiran ini umat Islam diharapkan mampu memahami pesan al-Quran dengan baik kemudian dapat diamalkan dalam kehidupan seharian. Oleh itu, kewujudan ajaran-ajaran al-Quran secara fungsional dapat didasarkan secara empirik-realistik, bukan hanya dalam dogmatik-idealistik.

Ada banyak hal yang menarik di sekitar al-Quran di tengah kehidupan umat Islam yang berhadapan dengan pelbagai fenomena sosial. Seperti fenomena sosial berkaitan dengan pelajaran membaca al-Quran di lokasi tertentu, fenomena penulisan bahagian tertentu daripada al-Quran di tempat tertentu, fenomena penggunaan sebahagian lafaz al-Quran untuk penamaan seseorang dan sebagainya. Model kajian yang menjadikan fenomena sosial berhubung dengan al-Quran sebagai objek kajian semula tidak lebih daripada studi sosial. Hanya kerana fenomena sosial ini muncul lantaran kehadiran al-Quran, maka dikelompokkan ke dalam bidang kajian al-Quran. Pada perkembangannya kajian ini dikenal dengan istilah *Living Quran*.⁴

Abdel Haleem ialah salah seorang pentafsir kontemporari yang menambahkan elemen *Living Quran* dalam karyanya yang bertajuk *Understanding the Quran; Themes and Style*. Dengan begitu ia telah memadukan kajian al-Quran yang menjadikan teks al-Quran sebagai objek kajian dan fenomena sosial terhadap kehadiran al-Quran sebagai objek

¹ Abdul Mustaqim, "Metode Penelitian *Living Quran*: Model Penelitian Kualitatif" dalam *Metodologi Living Quran dan Hadis* (Yogyakarta: Teras, 2007), 65-66.

² Leonard Binder, (ed.), *The Study of Middle East: Research and Scholarship in the Humanities and Social Science* dalam *Metodologi Living Quran dan Hadis*, 67.

³ Malik Bennabi, *Fenomena Al-Quran: Esai tentang Teori berkenaan Al-Quran*, terj. Rosiyah Abd. Latif (Kuala Lumpur: ITNM, 2008), 2.

⁴ M. Mansur, "Living Quran dalam Lintasan Sejarah Studi Quran" dalam *Metodologi Living Quran dan Hadis*, 6-7.

kajian.

Namun demikian, sangat perlu dilakukan penelitian bagi mengetahui kelebihan dan kelemahan kajian *Living Quran* dalam karya tafsir Abdel Haleem tersebut. Oleh sebab itu, artikel yang berjudul “Elemen *Living Quran* oleh Abdel Haleem: Tinjauan dalam Buku *Understanding the Quran; Themes and Style*” ini sangat menarik untuk dikaji.

2. DEFINISI *LIVING QURAN*

Ditinjau dari segi bahasa, *Living Quran* ialah gabungan dari dua perkataan yang berbeza, iaitu *living*, ertinya ‘hidup’ dan *Quran* ialah kitab suci umat Islam. Secara umumnya, istilah *Living Quran* dapat diertikan dengan (teks) al-Quran yang hidup dalam masyarakat.¹

Living Quran pada hakikatnya bermula daripada fenomena *Quran in Everyday Life*, iaitu makna dan fungsi al-Quran yang difahami dan diaplikasikan masyarakat muslim.² Dalam erti kata lain, menerapkan fungsi al-Quran dalam kehidupan sebenar di luar kondisi tekstualnya. Penerapan fungsi al-Quran seperti ini muncul kerana adanya praktik pemaknaan al-Quran yang tidak merujuk kepada pemahaman tekstualnya, tetapi berlandaskan andaian adanya keutamaan dan manfaat daripada bahagian tertentu teks al-Quran, bagi kepentingan praktis kehidupan seharian.³

Heddy Shri Ahimsa-Putra mengklasifikasikan *Living Quran* kepada tiga kategori. Pertama, *Living Quran* ialah Nabi Muhammad SAW. Hal ini didasarkan pada keterangan dari Siti Aisyah ketika ditanya tentang akhlak Nabi Muhammad Saw., maka beliau menjawab bahawa akhlak Nabi Saw. ialah al-Quran. Dengan demikian Nabi Muhammad Saw. merupakan “al-Quran yang hidup,” atau *Living Quran*. Kedua, ungkapan *Living Quran* juga dapat merujuk kepada suatu masyarakat yang sehariannya menggunakan al-Quran sebagai kitab panduan hidup. Mereka hidup dengan mengikuti apa yang diperintahkan oleh al-Quran dan menjauhi perkara-perkara yang dilarang. Ketiga, ungkapan tersebut juga dapat diertikan bahawa al-Quran bukan hanya sebuah kitab “mati”, melainkan sebuah kitab yang “hidup”, iaitu manifestasi nilai al-Quran dipraktikkan secara langsung dalam pelbagai kehidupan seharian.⁴

¹ Sahiron Syamsuddin, *Ranah-ranah Penelitian dalam Studi al-Quran dan Hadith dalam Metode Penelitian Living Quran dan Hadith* (Yogyakarta: Teras, 2007), xiv.

² M. Mansur, *Living Quran dalam Lintasan Sejarah Studi Al-Quran dalam Metode Penelitian Living Quran dan Hadith*, 5.

³ Mansur, *Living Quran dalam Lintasan Sejarah Studi Al-Quran*, 4.

⁴ Heddy-Shri-Ahimsa-Putra, “The Living Al-Quran: Beberapa Perspektif Antropologi,” dalam *Jurnal Walisongo* 20, 1 (Mei 2012): 236-237.

Kaitannya dengan artikel ini, *Living Quran* ialah studi tentang al-Quran, tetapi tidak tertumpu pada eksistensi tekstualnya, melainkan studi tentang fenomena sosial yang lahir kesan daripada kehadiran al-Quran dalam wilayah geografi dan masa tertentu.¹

Daripada pengertian di atas, dapat disimpulkan bahawa *Living Quran* ialah suatu kajian ilmiah dalam bidang studi al-Quran yang meneliti hubungan antara al-Quran dengan realiti sosial dalam masyarakat. *Living Quran* juga bererti penerapan ajaran al-Quran dalam kehidupan seharian walaupun terkadang yang dilakukan masyarakat tersebut berbeza dari kandungan teks al-Quran.

Beberapa peminat kajian al-Quran yang merintis bidang objek kajian baru dalam studi Quran ini ialah Farid Essac, dan Neal Robinson. Farid Essac banyak mengeskplorasi pengalaman tentang Quran dalam lingkungannya sendiri. Sedangkan Neal Robinson cuba merakam pengalaman banyak kes tentang Quran, seperti contoh cara Taha Husein mempelajari al-Quran di Mesir, cara merespon al-Quran yang dilakukan oleh komuniti muslim di Anak Benua India, dan sebagainya.²

Elemen *Living Quran* sebagai perkembangan Kajian Al-Quran Semasa

Studi al-Quran selalu mengalami perkembangan seiring dengan perkembangan ilmu yang dipandang sebagai ilmu bantu bagi 'ulu>m al-Qur'a>n, seperti linguistik, sosiologi, antropologi, dan ilmu komunikasi. Secara garis besar ada empat bahagian terkait dengan objek penelitian al-Qur'an.³ *Pertama*, penelitian yang menempatkan teks al-Qur'an sebagai objek kajian. Amin al-Khuli menyebutnya *dira>sat ma> finna>s*. Sebahagian peneliti lain melakukan kajian ini bertujuan untuk mengeksplorasi aspek metodik-sastera. Metode dan pendekatan linguistik moden seperti semantik, semiotik, dan ilmu komunikasi banyak dalam digunakan kajian ini.

Kedua, penelitian yang menempatkan hal-hal di luar teks al-Quran, tetapi berhubungan rapat dengan kehadirannya sebagai objek kajian. Amin al-Khuli menyebutnya *dira>sat ma> h{sawlat-Qura>n*. Kajian tentang *asba>b an-nuzu>l*, sejarah penulisan dan pengkodifikasian teks termasuk dalam kategori penelitian ini dan membantu dalam kajian teks al-Quran. *Ketiga*, penelitian yang menjadikan pemahaman terhadap teks al-Quran sebagai objek penelitian. Sejak zaman Nabi hingga sekarang al-Quran dipahami dan ditafsirkan oleh umat Islam. Hasil pentafsiran ini kemudian dijadikan objek pembahasan. Aspek-aspek yang harus didedahkan dalam kajian ini meliputi metode, hasil pentafsiran, dan analisis faktor-faktor yang mempengaruhi pentafsiran seseorang dan hubungannya dengan semangat zaman.

¹ Muhammad Yusuf, "Pendekatan Sosiologi dalam Penelitian *Living Quran*," 39.

² Mansur, "Living Quran dalam Lintasan Sejarah Studi Al-Quran," 7-8.

³ Sahiron Syamsuddin, *Ramah-ramah Penelitian dalam Studi al-Quran dan Hadith*, xi-xiv.

Keempat, penelitian yang memberikan perhatian pada respon masyarakat terhadap teks al-Quran dan hasil pentafsiran seseorang. Termasuk dalam pengertian 'respon masyarakat' ialah resepsi mereka terhadap teks tertentu dan hasil pentafsiran tertentu. Resepsi sosial terhadap al-Quran dapat ditemukan dalam kehidupan sehari-hari, seperti tradisi pembacaan surah atau ayat-ayat al-Quran tertentu dalam acara dan seremoni sosial keagamaan tertentu. Teks al-Quran yang 'hidup' di masyarakat itulah yang disebut dengan *Living Quran*. Penelitian ini menggabungkan cabang ilmu al-Quran dengan cabang ilmu sosial, seperti sosiologi dan antropologi.

Kajian yang keempat tersebut tergolong masih baru. Lebih kurang pada tahun 2005, para pensyarah jabatan tafsir hadith di UIN Sunan Kalijaga Yogyakarta melakukan ekspansi kajian terhadap al-Quran dengan mencoba merumuskan dan menggunakan elemen *Living Quran* sebagai model baru dalam kajian al-Quran.¹ Dalam hal ini, metode penelitian kualitatif lebih tepat digunakan untuk meneliti fenomena *Living Quran*.²

3. BIOGRAFI ABDEL HALEEM

Nama penuh penulis *Understanding the Quran: Themes and Style* ialah M. A. S. Abdel Haleem.³ Ia dilahirkan di Mesir dan telah belajar al-Quran sejak kecil. Tradisi hafazan di timur tengah memberikan kesan positif kepada dirinya sehingga ia menghafal keseluruhan al-Quran pada usia muda, seperti ulama-ulama' terdahulu. Ia berkelulusan sarjana muda di Universiti al-Azhar, Kairo. Kemudian ia berhijrah ke Eropah untuk melanjutkan studinya dan berjaya menyempurnakan program sarjana dan PhD di Cambridge University. Sejak tahun 1966 ia telah mengajar bahasa Arab di Universiti Cambridge, London. Kini, beliau menjadi Profesor Studi Islam di SOAS, Universiti

¹ Penulis artikel ini, Hanif Mudhofar, pernah mendapatkan kuliah *Living Quran* masing-masing satu semester pada saat menempuh program degree dan master di UIN Sunan Kalijaga Yogyakarta.

² Unsur-unsur penelitian kualitatif ini meliputi: lokasi, pendekatan dan perpektif, teknik pengumpulan data, unit analisis data, kriteria, cara penetapan jumlah responden, strategi pengumpulan data, serta penyajian data. Abdul Mustaqim, "Metode Penelitian *Living Quran*, 71-79.

³ Abdel Haleem adalah salah seorang pakar penterjemah al-Qur'an dalam bahasa Inggeris. Ia memulainya daripada belajar dalam kesusteraan dan membuat penyelidikan dalam bidang kesusteraan. Menurut www.igqa.ir, seorang guru berfikir bahawa al-Quran ditulis pada abad ketiga hijriah dan sebelum ini ditulis oleh orang-orang sedikit dan banyak. Dari sini, Abdel Haleem sangat termotivasi menentang dan memutuskan untuk mengenali al-Quran lebih dalam supaya di sisa usianya kepakaran beliau dalam bidang sastera dapat menjadi bernilai sebab ikut mengambil bahagian dalam "mempertahankan" kebenaran al-Quran. Lihat Kantor Berita Internasional al-Quran, "[Muhammad Abdel-Haleem: Dari Riset dalam Kesusasteraan sampai Terjemahan Al-Quran \(Bagian 1\)](http://www.igqa.ir/id/news/3471341/muhammad-abdel-haleem)" June 20, 2017 accessed Jul. 2017, <http://www.igqa.ir/id/news/3471341/muhammad-abdel-haleem>.

London.¹ Oleh kerana Abdel Haleem memperoleh prestasi yang cemerlang dalam bidang akademik, beliau telah menerima penghargaan daripada Ratu Elizabeth II pada tahun 2008 iaitu anugerah *Officer of the Order of the British Empire* (OBE). Penghargaan tersebut merupakan gelaran kehormat daripada kerajaan Inggeris kepada Abdel Haleem hasil daripada sumbangannya dalam bidang kebudayaan kesusasteraan.²

4. HASIL KARYA ABDEL HALEEM

Abdel Haleem ialah seorang intelektual yang memiliki kredibiliti dan keilmuan tersendiri, ini dapat dilihat menerusi hasil penulisan beliau,³ seperti buku, artikel, jurnal, dan terjemahan. Di antara karya-karya tersebut ialah:

1. [*The Quran: English Translation With Parallel Arabic Text*](#), London: Oxford University Press, 2010.
2. Abdel Haleem and El-Said M. Badawi, [*Dictionary of Quranic Usage*](#), Leide: E.J. Brill, 2005.
3. [*The Quran: A New Translation*](#), London: Oxford University Press, 2004.
4. [*Understanding the Quran: Themes and Style*](#), London: IB. Tauris, 1999.
5. Dan lain-lain.

Di samping itu untuk menulis buku-buku, Abdel Haleem juga menjadi editor bagi karya penulis-penulis lain, antaranya ialah:

1. [*The Moral World of the Quran*](#), edited by Abdel Haleem and Danielle Robinson, London: IB. Tauris, 2006.
2. [*Criminal Justice in Islam: Judicial Procedure in the Shari'a*](#), edited by Abdel

¹Maklumat berkaitan dengan data diri Abdel Haleem tidak dijumpai tetapi hanya sedikit yang diperolehi. M.A.S. Abdel Haleem, *The Quran: a New Translation* (New York: Oxford University Press inc., 2004), i. lihat pula di SOAS, University of London, accessed Jul. 2017, <http://www.soas.ac.uk/staff/staff30518.php>. Keterbatasan maklumat mengenai biografi pengarang tafsiran kontemporari ini agak unik, mengingatkan ini adalah kecenderungan seorang pengarang kitab klasik, seperti Abdullah Ibn Sulaiman al-Jurhuzi al-Syafi'i yang menulis kitab *al-Mawa>hib al-Saniyyah Sharh al-Fara>id al-Bahiyyah fi Nazm al-Qawa>id al-Fiqhiyyah* karya Abdullah Ibn Sulaiman al-Jurhuzi al-Syafi'i. Abu Fayd Muhammad Yasin Ibn Isa al-Padangi al-Makki, *al-Fawa>id al-Janiyyah H{a>siyah al-Mawa>hib al-Saniyyah Sharh{ al-Fara>id al-Bahiyyah fi Nazm al-Qawa>id al-Fiqhiyyah* (Beirut: Dar al-Basyair al-Islamiyyah, 1991), 7-8.

² M.A.S. Abdel Haleem, *The Quran: a New Translation*, i

³SOAS, University of London, dicapai pada Jul. 2017, <http://www.soas.ac.uk/staff/staff30518.php>

[Haleem, Adel Omar Sherif and Kate Daniels, London: IB. Tauris, 2003.](#)

Abdel Haleem turut mengambil bahagian dalam penulisan buku-buku antologi, antaranya:

1. ["Quran"](#) dalam C. Versteegh (ed.), *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, Vol. IV (Q-Z), Leiden: Brill, 2009, 21-32.
2. ["Qur'anic Arabic: Its Characteristics And Its Impact on Arabic Language and Literature, and The Languages And Literatures of Other Islamic Peoples"](#) dalam Seyyed Hossein Nasr (ed.), *The Harper Collins Study Quran*, Harper Collins, 2009, 307-340.
3. ["The Politics of Peace in Islam"](#) dalam Hogan, dkk (ed.), *Religions and The Politics of Peace and Conflict*, Eugene Oregon: Pickwick Publications (Princeton Theological Monograph Series), 2009.
4. ["Quran and Hadith"](#) dalam Tim Winter (ed.), *The Cambridge Companion to Classical Islamic Theology*, Cambridge University Press, 2008, 19-32.
5. ["The Sword Verse Myth \(El mito del 'versiculo de la espada\)"](#) dalam Salvador Peña Marín dkk (ed.), *El Coran Ayer y Hoy (The Quran Yesterday and Today)*. Cordoba: Berenice, 2008, 307-340.
6. ["Islam, Religion of the Environment"](#) dalam E. Cotran dan M. Lau, (ed.), *Yearbook of Islamic and Middle Eastern Law*, Belanda: E.J. Brill, 2006, 403-410.
7. ["Arabic and Islam"](#) dalam Keith Brown (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Oxford: Elsevier, 2006, 34-37.
8. ["Islam, Religion of the Environment: the Need for Re-Education and Retraining"](#) dalam Mamdouth Marie dan Adel Omar Sherif (ed.), *The Environment and Judiciaries of the Arab world: proceedings of the Arab Chief Justices' Conference and Symposium on the Training of Judges and Other Legal Stakeholders in Environmental Law and Sustainable Development, Cairo, Egypt, May 29-31, 2004*. Cairo: Supreme Constitutional Court of Egypt, 2004, 68-83.

Manakala, bagi karya Abdel Haleem dalam bentuk artikel ialah:

1. ["The Qur'anic Employment of the Story of Noah"](#) *Journal of Quranic Studies*, 8 (1), 2006: 38-57.
2. ["The Prophet Muhammad as A Teacher: Implications for Hadith"](#)

[Literature](#)” *Islamic Quarterly*, 46 (2), 2002: 121-137.

3. [“Adam and Eve in the Bible and the Qur’an”](#) *Islamic Quarterly*, 41 (4), 1997: 255-269.

5. BUKU *UNDERSTANDING THE QURAN; THEMES AND STYLE*

Buku *Understanding the Quran; Themes and Style* merupakan satu karya terbaik daripada Abdel Haleem. Buku ini adalah himpunan daripada beberapa artikel yang mentafsirkan Quran dalam bentuk tematik yang telah ditulis oleh Abdel Haleem pada masa sebelumnya.¹ Buku ini pertama kali dicetak pada tahun 1999. Kemudian ulangi cetak tahun 2001 oleh I.B. Tauris & Co Ltd London-New York

Kandungan buku ini terdiri daripada pendahuluan, penghargaan, tema, nota-nota dan indeks. Buku ini mempunyai ketebalan muka surat 228. Bagi bilangan tema-tema yang terkandung di dalam tafsir tematik ini adalah tiga belas tema, antaranya:

Bil.	Tajuk	Halaman
1.	<i>The Quran</i>	1
2.	<i>Al-Fatiha: The Opening of the Quran</i>	15
3.	<i>Water in the Quran</i>	29
4.	<i>Marriage and Divorce</i>	42
5.	<i>War and Peace in the Quran</i>	59
6.	<i>Tolerance in Islam</i>	71
7.	<i>Life and Beyond</i>	82
8.	<i>Paradise in the Quran</i>	93
9.	<i>The Face, Divine and Human, in the Quran</i>	107
10.	<i>Adam and Eve in the Qur’an and the Bible</i>	123
11.	<i>The Story of Joseph in the Quran and the Bible</i>	138
	<i>The Quran Explains Itself: Surat al-Rahman</i>	

¹Abdel Haleem, *Understanding The Quran*, viii.

12.	<i>Dynamic Style</i>	158
13.		184

Pentafsiran tematik merupakan ciri khas daripada pentafsiran kontemporari. Keistimewaan pentafsiran tematik ialah kerana ia salah satu metodologi terbaik yang mampu bergerak secara anjal, bersifat praktikal, mudah difahami dan mempunyai nilai pragmatis untuk mendapatkan pemahaman secara menyeluruh terhadap tema tertentu.¹ Bagi Abdel Haleem, kajian tematik al-Quran adalah hal baru dalam literatur berbahasa Inggeris.² Menurut M. Quraish Shihab, penggunaan metode *maudu'i* (tematik) tidaklah mudah jika dibandingkan dengan metode *tahlili*. Kerana penggunaannya harus memahami ayat demi ayat dalam satu tajuk dan dipersembahkan erti kosakata, *asbabun nuzul*, munasabah, dan sebagainya yang biasa disajikan dalam ruang metode *tahlili*.³

Kaedah lain digunakan oleh Abdel Haleem dalam penyediaan tafsirnya ialah memerhatikan gaya bahasa ucapan dalam ayat-ayat al-Quran.⁴ Sebanyak 13 tajuk yang dikemukakan di atas, dalam mendedahkan gaya bahasa yang digunakan oleh al-Quran. Satu gaya yang digugur ialah teknik *iltifa>t*.⁵ Secara kebahasaan, *iltifa>t* mempunyai erti

¹Aliran metodologi pentafsiran tematik dikesan kepada dua. *Pertama*, aliran pentafsiran yang bermula dari teks. Aliran ini mengungkapkan konsep al-Quran secara utuh berkaitan dengan tema kehidupan yang diambil daripada al-Quran. *Kedua*, aliran pentafsiran yang bermula dari analisis permasalahan realiti, maksudnya ialah menganalisis keadaan masyarakat terlebih dahulu, kemudian dihubungkan dengan al-Quran sehingga konsep al-Quran yang dihasilkan dapat dijadikan jawapan ataupun kritikan terhadap keadaan masyarakat. Abu Hamdi Usman dan Mazlan Ibrahim, *Al-Tafsir Al-Maud'u'i: Lafaz al-Nafar dalam al-Quran* (Selangor: UKM Bangi, 2014), 34.

²Abdel Haleem, *Understanding The Quran*, viii.

³M. Quraish Shihab, *Wawasan al-Quran: Tafsir Maud'u'i atas Pelbagai Persoalan Umat* (Bandung: Mizan, 1996), xiv.

⁴Gaya bahasa al-Quran (*Style*) merupakan akar kata daripada stilistika dalam tradisi Arab dikenal dengan istilah *uslu>b*. Kata *uslu>b* mempunyai banyak pengertian sebab kata ini berlaku untuk pelbagai bidang kehidupan. Secara bahasa *uslu>b* berarti garisan di pelapah kurma, aliran pendapat, dan seni. *Uslu>b* juga berlaku untuk menyebutkan jalan yang membentang. Kerana setiap jalan yang membentang disebut *uslu>b*. Selain itu, *uslu>b* juga memiliki erti arah dan metode. Dari sini, dapat dikatakan bahwa kata *uslu>b* dalam bahasa Arab bermakna *maja>zi* (sesuatu yang diertikan bukan dengan erti sebenarnya). Baca Tika Fitriyah, *Stilistika Kisah Nabi Lu>t{dalam al-Quran*, Master's Thesis, UIN Sunan Kalijaga Yogyakarta, 2015, 27.

⁵Pada tajuk ke-13, yakni *Dynamic Style*, Abdel Haleem memberikan penjelasan yang banyak berkaitan *iltifa>t*. Haleem, *Understanding The Quran*, 184-210. Teknik *iltifa>t* ini masuk dalam kajian stilistika, sebab wilayah kajian stilistika berfokus pada segi kebahasaan, baik yang kental nuansa sasteranya mahupun tidak. Walaupun banyak ditemui stilistika cenderung mencermati kesusasteraan. Ahmad al-Sya>yib, *al-Uslu>b Dirasah Bala>giyyah Tahli>liyyah li Us>u>lil Asa>libil A>dabiyah* (Kairo: Maktabah al-Nahd<ah al-Mis<riyyah, 1990), 36-37.

berpaling. Manakala dari segi penggunaan dalam bidang linguistik bahasa Arab, perkataan itu bermakna perubahan atau penghijrahan daripada satu bentuk tertentu pada bentuk yang lain. *Iltifa>t* ini merupakan sebahagian daripada sastera Arab, *bala>ghah*, yang berasal dari *ilm al-Baya>n*. Teknik ini sangatlah halus, jadi menuntut pengetahuan tinggi dan cermat pada tradisi sastera Arab. Abdel Haleem cuba permudahkan pemahaman konsep *Iltifa>t* dengan cara memberikan contoh *qari>nah* untuk membantu mengidentifikasi teknik *iltifa>t* ini. Beliau berpandangan, kata ganti orang atau benda-benda yang bersangkutan akan merujuk kepada orang atau perkara yang sama dengan yang semula dirujuk.¹ Menurut Malik Bennabi, Aspek sastera bagi isi al-Quran merupakan subjek utama kajian ahli tafsir klasik. Namun pada zaman ini semakin hilang sebab lebih mengutamakan saintifik daripada sastera.²

Selain daripada dua kaedah di atas, terdapat satu kaedah yang dapat dilihat dengan jelas dalam buku ini, iaitu metode perbandingan. Perbandingan itu, antara lain, untuk menganalisis perbandingan antara al-Quran dan Injil. Sebagai contoh kisah Nabi Yusuf keduanya diceritakan dalam Perjanjian Lama dan al-Quran. Peristiwa yang penting dalam cerita ialah sama dengan akibat peristiwa tersebut. Tetapi fungsi cerita berbeza, dan oleh itu nada, jangka masa, penceritaan dan bentuk artistik berbeza.³ Malik Bennabi dalam buku *Fenomena Al-Quran* juga sepakat bahawa ketepatan gambaran mengenai kisah Nabi Yusuf antara versi al-Quran dan bible ialah sama, tetapi antara versi al-Quran dan Bible tetap ada perbezaan yang jelas.⁴

Selain itu, tujuan penulisan buku *Understanding the Quran; Themes and Style* ini ialah sebagai alternatif terjemahan al-Quran dalam Bahasa Inggeris. Secara tersurat Abdel Haleem mengatakan bahawa orang Arab beranggapan kualiti terjemahan berbahasa Inggeris masih rancu, kehilangan kohesi, kejernihan, maupun irama dan kekuatan kemurnian ayat-ayat al-Qur'an.⁵ Pada beberapa tema, ia melakukan kritikan koreksi terjemahan bahasa Inggeris terhadap al-Qur'an, antara lain pada tema: al-Qur'an,⁶ al-

¹Haleem, *Understandin the Quran*, 186-189

² Malik Bennabi, *Fenomena Al-Quran*, 162-163.

³Haleem, *Understandin the Quran*, 139.

⁴ Malik Bennabi, *Fenomena Al-Quran*, 189-246

⁵Haleem, *Understanding The Quran*, 9. Abdel Haleem menambah bahawa seandainya Bell pernah menyemak karya al-Razi dalam kitab tafsirnya yang sering menjelaskan adanya perkaitan linguistik dan logik pada ayat-ayat al-Quran, niscaya dia akan mengubah pendapatnya tentang sejumlah besar contoh dalam terjemah ataupun penafsiran al-Quran. Dengan kata lain, ia ingin mengingatkan kepada para penterjemah seharusnya menyadari hal ini dan berupaya menggunakan kata-kata yang sepadan saat menterjemahkan bahasa Arab ke bahasa Inggeris, seperti menggunakan bentuk kalimat bahasa Inggeris yang paling sesuai. Haleem, *Understanding The Quran*, 11.

⁶Haleem, *Understanding The Quran*, 6.

Fatihah: Pembuka al-Qur'an,¹perkahwinan dan perceraian,²syurga menurut al-Qur'an,³wajah Tuhan dan wajah manusia,⁴dan tema surah al-Rahman,⁵

6. BUKU *UNDERSTANDING THE QURAN: THEMES AND STYLE* DAN SIGNIFIKANNYA DENGAN ELEMEN *LIVING QURAN*

Di dalam *Living Quran* terdapat fenomena sosial berkaitan dengan al-Quran, namun fenomena al-Quran dalam buku *Understanding the Quran: Themes and Style* ini berbeza dengan fenomenologi al-Quran yang disampaikan oleh Malik Bennabi dalam buku *The Quranic Phenomenon: An Essay of a Theory on the Quran*. Jika fenomena al-Quran versi Malik Bennabi lebih menitikberatkan pada aspek falsafah dan sejarah, maka fenomena al-Quran oleh Abdel Haleem ini lebih fokus pada aspek sosiologi dan antropologi. Namun keduanya mempunyai kesamaan berkait penggunaan pendekatan sastera dalam memahami al-Quran dan pendekatan komparatif antara al-Quran dengan Bible dalam menjelaskan kisah Nabi Yusuf a.s.

Orientasi pengajian al-Quran semula banyak ditujukan untuk mempelajari teks. Kemudian nuansa kini mula membangunkan pengajian yang meletakkan lebih banyak penekanan terhadap aspek-aspek implementasi al-Quran dan korelasi dengan masyarakat yang dirujuk sebagai *living Quran (al-Quran al-Hayy)* atau *al-Quran everyday in life*.⁶ Sebagaimana dinyatakan Alford T Welch bahawa antara kajian Barat sekarang al-Quran tidak hanya pada wilayah kajian teks, tetapi berkembang pada wilayah *the history of the interpretations of the Quran and the role of the Quran recitation*. Pada aspek ketiga itulah objek kajian *living Quran*.⁷

Abdel Haleem mempunyai latar belakang keilmuan “Timur” dan “Barat” menyedari hal itu, sehingga pentafsiran yang dilakukannya dalam buku *Understanding the Quran; Themes and Style* selain mengkaji al-Quran pada wilayah teks yang sangat dominan

¹Haleem, *Understanding The Quran*, 17-18.

²Haleem, *Understanding The Quran*, 47-48.

³Haleem, *Understanding The Quran*, 104-105.

⁴Haleem, *Understanding The Quran*, 120.

⁵Haleem, *Understanding The Quran*, 166.

⁶ Termasuk dalam ‘respon masyarakat’ ialah persepsi mereka mengenai teks tertentu dan hasil pentafsiran tertentu. Resepsi sosial terhadap al-Quran dapat ditemui dalam kehidupan seharian, seperti tradisi membaca ayat-ayat al-Quran tertentu pada acara-acara sosial tertentu atau upacara agama. Teks al-Quran yang hidup di dalam masyarakat itu adalah *Living Quran*. Sahiron Syamsuddin, “Ranah-ranah Penelitian dalam Studi al-Quran dan Hadis” dalam *Metodologi Living Quran dan Hadis* (Yogyakarta: Teras, 2007), xii-xiv.

⁷N.K. Singh and A.R Agwan, *Encyclopedia of The Quran*, vol V (India: GlobalVision Publishing House, 2002), 1563.

dengan kajian tematik, stilistika dan komparatif, ia pun menyisipkan hasil pengamatannya berupa fenomena sosial (respon masyarakat) terhadap al-Quran. Sangat menarik, kerana ia tidak hanya memberi tumpuan kepada kemahiran kepakaran dalam ilmu bayan al-Quran yang berorientasikan kajian teks, tetapi juga memberi perhatian kepada fenomena yang berlaku dalam masyarakat. Pendekatan kontemporari yang digunakan Abdel Haleem dapat dilihat ketika beliau membuat tema khusus dalam setiap tajuk yang diketengahkan. Pemilihan tema ialah bersesuaian dengan konteks sosial dan fenomenologikal al-Quran. antaranya iaitu :

No.	Tajuk Utama	Tajuk <i>Living Quran</i>
1.	<i>The Quran</i>	<i>The Wider Influence of the Quran</i>
2.	<i>Al-Fatihah: The Opening of the Quran</i>	<i>The Fatih{a in Muslim Life</i>
3.	<i>Water in the Quran</i>	<i>Water in Islamic Society</i>
4.	<i>War and Peace in the Quran</i>	<i>International Co-operation</i>
5.	<i>Tolerance in Islam</i>	<i>Muslims in non-Muslim Countries</i>
6.	<i>Life and Beyond</i>	<i>Beyond this Life</i>
7.	<i>Adam and Eve in the Quran and the Bible</i>	<i>The Pedagogical Function of the Story in the Quran</i>

Tajuk-tajuk di atas menunjukkan keunikan kajian al-Quran jika menyentuh fenomena sosial-budaya. Dengan adanya elemen *Living Quran* dalam buku *Understanding the Quran: Themes and Style*, kajian di bidang al-Quran dapat berkembang kerana terbuka ruang penelitian yang lebih detail berkaitan dengan contoh-contoh *Living Quran* yang didedahkan pada subtopik di bawah ini.

Contoh *Living Quran* dalam Buku *Understanding the Quran: Themes and Style*

Abdel Haleem tidak menyedari bahawa ia telah menambahkan satu kajian tersendiri dalam pentafsirannya, iaitu kajian *Living Quran*. Hal ini menjadi keunggulan tersendiri dari buku *Understanding the Quran: Themes and Style*. Sebahagian besar sub topik yang berkenaan dengan *Living Quran* ia letakkan di penghujung pembahasan, seperti pada tema *Al-Fatihah: The Opening of the Quran*,¹ *Water in the Quran*,² *War and Peace in the*

¹ Sub topik *The Fatih{a in Muslim Life*. Haleem, *Understanding The Quran*, 27.

² Sub topik *Water in Islamic Society*. Haleem, *Understanding The Quran*, 41.

*Quran*¹, *Tolerance in Islam*,² *Life and Beyond*.³ Sedangkan *Living Quran* pada tema *The Quran*⁴ ia sisipkan di subtopik awal dan pada tema *Adam and Eve in the Quran and the Bible*⁵ di sub topik sebelum yang paling akhir.

Salah satu *Living Quran* yang dicontohkan ialah pelbagai respon dan apresiasi masyarakat terhadap surah *al-Fa>tih{ah}*, antaranya ialah:

1. Surah *al-Fa>tih{ah}* digunakan sebagai pedagogis, doa meraih keberkahan, simbol mahar pernikahan, penguat akad jual-beli, doa meraih kejayaan, dan doa memohon rahmat untuk arwah.

As it is the first sira in the Quran and the centrepiece of Muslim daily prayer, this concise passage plays a much wider role in Muslim life. It is the first part of the Quran that children learn – and it opens their education. In schools they can be heard chanting it in groups. Learning it in Arabic gives it a unifying function between Muslims throughout the world, and inspires non-Arabs to start learning more Arabic later in life. Its blessing is sought on numerous occasions in Muslims' lives. Before contracting a marriage, when the two parties have agreed, they have a Fatih 'a reading ceremony to seal the agreement – and this opens the marriage. Going back on such a reading of the Fatih 'a is thought to have serious consequences. No other man is allowed to think of proposing to a girl, once 'her Fatih 'a has been read'. In commercial deals it has a similar function: it is read for its binding force and the blessing it gives to the undertaking. Before entering exams, students may read the Fatih 'a to give them strength and hope for success. Other names of the Fati 'a are al-Shafi 'a (the Healer), and al-Kafiyah (the Sufficient). When asking God earnestly to heal a sick person, or to lighten a difficulty, Muslims resort to the Fatih 'a. Even after a person's death, the Fatih 'a continues to be recited, to invoke mercy on his/her soul. In fact funeral receptions are called, in some Middle-Eastern countries, 'the reading of the Fatih 'a'.⁶

2. Surah *al-Fa>tih{ah}* digunakan sebagai inspirasi penamaan seseorang dan doa-doa pendek seharian seperti doa pembuka rezeki, doa masuk masjid, dan doa ketika mengalami kegagalan dalam transaksi jual-beli.

¹ Sub topik *International Co-operation*. Haleem, *Understanding The Quran*, 69.

² Sub topik *Muslims in non-Muslim Countries*. Haleem, *Understanding The Quran*, 80.

³ Sub topik *Beyond this Life*. Haleem, *Understanding The Quran*, 87.

⁴ Sub topik *The Wider Influence of the Quran*. Haleem, *Understanding The Quran*, 7.

⁵ Sub topik *The Pedagogical Function of the Story in the Quran*. Haleem, *Understanding The Quran*, 135.

⁶ Haleem, *Understanding The Quran*, 27.

The concept of 'opening' in the name of the Fatih`a is ever present in the life of a Muslim. It has become a favourite source of personal names in various forms – Fatih`, Fath`i, Fattih`, Fath`iya, Fatih`a – all with the connotation of opening. Short prayers such as, 'May God open for you' (Allah yiftah`alayk) are part of everyday language, and the Prophet recommended, when entering the mosque to pray, 'Lord open the gates of Your mercy for me' (Allahumma iftah` li abwab rah`matik). If a deal falls through, in a shop for instance, the vendor will say 'yafthah` Allah' when declining to sell, meaning 'God will open other opportunities for me'.¹

3. Surah *al-Fa>tih{ah* sebagai sumber inspirasi menciptakan pelbagai bentuk seni khat,² serta digunakan sebagai hiasan di dinding rumah, kantor dan masjid.

In art the Fatih`a figures prominently. In calligraphy, it offers a central motif, inspiring artists in endless variety, and is hung in houses and offices like a prized possession or used for decorating mosques. This decoration can be either the whole of the Fatih`a, or a single verse, usually verse 1 (referred to in Arabic as the bismillah) or 2 (the praise), or 5: 'It is You we worship, it is You we ask for help'.³

4. Surah *al-Fa>tih{ah* digunakan sebagai kunci bagi pelbagai kebajikan. Khususnya lafaz "bismillah" dibaca dengan harapan mendatangkan pertolongan, dan perlindungan Allah dalam setiap aktiviti.

Individual verses, or parts of a verse, play an important role, especially 'bismillah' (in the name of God). As the Prophet said, any serious matter that does not begin with 'bismillah' would be imperfect and incomplete. On the instruction of the Prophet it is the grace before eating, before speaking in public (even as a panellist on TV), on leaving the house in the morning, or returning to it, before sleeping, or sexual intercourse with one's spouse. . . . Reciting this phrase invokes the help and protection of God in every task. The Fati`a is the opening to all good things.⁴

Huraian *Living Quran* di atas ialah fakta-fakta sosial-agama berkaitan dengan al-Quran yang mana kewujudannya tidak boleh dinafikan, sekaligus mengukuhkan andaian bahawa al-Quran telah memberikan respon kepada kekeliruan oleh umat Islam,

¹ Haleem, *Understanding The Quran*, 28.

² Seni khat merupakan tulisan indah yang ditulis dengan menggunakan huruf-huruf Arab sebagai tulisan asas. Selain diikuti dengan corak dan motif hiasan yang menarik sehingga melahirkan seni tulisan cantik dan indah untuk dinikmati sebagai karya seni yang unik dan menarik. Makmur, *Sejarah Perkembangan Seni Khat di Nusantara: Kajian Perbandingan di Muzium Kesenian Islam Malaysia dan Yayasan Restu (Malaysia) dengan Lembaga dan Pondok Kaligrafi al-Quran Lemka (Indonesia)*, Disertasi Program Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2011, 3.

³ Haleem, *Understanding The Quran*, 27.

⁴ Haleem, *Understanding The Quran*, 28.

mungkin walaupun seorang bukan Islam pernah lakukan, secara pelbagai bentuk amalan. Jadi respon dan apresiasi masyarakat terhadap al-Quran macam ini harus mempunyai daya tarikan kepada para pengkaji al-Quran untuk membuat objek kajian dan penyelidikan.¹

7. KELEBIHAN DAN KEKURANGAN KAJIAN *LIVING QURAN*

Jika pada masa ini terdapat tanggapan bahawa tafsiran harus berwujud teks, iaitu kitab atau buku yang ditulis oleh seseorang, maka erti tafsiran dapat benar-benar berkembang ke dalam implementasi al-Quran dan korelasinya dengan masyarakat. Dalam bahasa al-Quran disebut dengan *ti>lawah*, yakni pembacaan yang berorientasi kepada pengalaman membaca (*action*), ini berbeza dengan terminologi *qira'ah* yang bermakna pembacaan yang berorientasi pada pemahaman.²

Sebagaimana kajian lain yang mempunyai kelebihan dan kekurangan, kajian *Living Quran* ini pun demikian adanya. Berikut kelebihan *Living Quran*, iaitu:

1. Memberikan kontribusi yang signifikan bagi pengembangan bidang objek kajian al-Quran.
2. Dapat menggunakan pelbagai pendekatan dengan ilmu-ilmu yang lain seperti sosiologi, antropologi, psikologi, fenomenologi, dan sebagainya. Sehingga nuansa kontemporarinya semakin menonjol.
3. Kerana sifatnya yang kontekstualis-empirik maka masyarakat dapat merasakan secara nyata fungsi al-Quran sebagai *al-Huda>*.
4. Dapat mendedahkan fungsi al-Quran selain sebagai sumber pengetahuan Islam dan ajaran-ajaran Tuhan ialah dapat menjadi hubungan ritual antara manusia dengan Tuhannya.
5. Sarana dakwah dan memajukan peradaban menuju era akademik dengan melakukan banyak penyelidikan di bidang sosial-agama berkaitan dengan al-Quran.

¹Dalam meninjau fenomenologi, studi agama tidak mengkaji filosofi dan teologi, tetapi mengkaji hakikat agama sebagai fenomena empirik dari fenomena struktural yang mendasari setiap fakta relegi. Mariasusai Dhavamony, *Phenomenology of Religion*, terj. Kelompok Studi Agama Driyarkara (Yogyakarta: Kanisius, 1995), 27.

²Di semantis, dalam tilawah memiliki aspek *ittiba>'* atau *itida>'* (mengikuti) terhadap apa yang ia baca. Sedang dalam qira'ah terkandung erti *tadabbur*, iaitu perenungan pemahaman. Raghīb al-Is{fahan>ni>, *Mu'jam Mufrada>t alfa<z{ al-Qur'an* (Beirut: Dar al-Fikr th), 71-72. Ibnu Faris, *Mu'jam Maqayis Lughah* (Beirut: Dar Ihya', 2001), 154.

Adapun kekurangan daripada *Living Quran* antara lain ialah:

1. Kerana objek kajiannya ialah fenomena sosial yang berupa respon dan apresiasi masyarakat terhadap al-Quran maka sangat sedikit, bahkan hampir tidak samasekali, bersentuhan dengan teori dan pendekatan pentafsiran klasik.
2. Kajiannya kurang mendedahkan analisis yang dalam, sebab hanya mengeksplorasi dan mempublikasikan pelbagai fenomena sosial-agama terkait al-Quran.
3. Bentuk penerapan masyarakat terhadap al-Quran terkadang tidak sesuai dengan pemahaman sebenar teks al-Quran tersebut.

8. KESIMPULAN

Sepertimana judul artikel ini, “Elemen *Living Quran* oleh Abdel Haleem: Tinjauan dalam Buku *Understanding the Quran; Themes and Style*”, penulis hanya meninjau secara umum bahawa dalam buku tafsir karya Abdel Haleem tersebut telah ditemukan beberapa pendedahan yang dapat dimasukkan dalam elemen *Living Quran*. Kajian al-Quran semacam ini terbilang kontemporari sebab menggabungkan cabang ilmu al-Quran dan cabang ilmu sosial. Hal ini juga dapat menguatkan kualiti Abdel Haleem sebagai mufasir kontemporari yang mempunyai latar belakang keilmuan daripada dunia “Timur” dan dunia “Barat”.

Kelebihan dan kekurangan kajian *Living Quran* yang telah didedahkan di atas dapat menjadi inspirasi para pemerhati kajian al-Quran untuk melakukan penelitian yang lebih menarik dan berkualiti di bidang ini. Sehingga karya tafsir akan semakin berkembang dan mampu mewujudkan peradaban yang kekal dengan nuansa akademik. Ekoran daripada itu, fungsi al-Quran sebagai panduan hidup manusia dapat dirasakan dalam kehidupan seharian mereka.

RUJUKAN:

Abdel Haleem, Muhammad. *Understanding The Quran Themes and Style*. London: I.B. Tauris&Co Ltd, 2001.

Abu Hamdi Usman dan Mazlan Ibrahim. *Al-Tafsi>r Al-Maud{u’i>: Lafaz al-Nafar dalam al-Quran*. Selangor: UKM Bangi, 2014.

Al-Makki, Abu Fayd Muhammad Yasin Ibn Isa al-Padang. *al-Fawa>id al-Janiyyah H{a>siyah al-Mawa>hib al-Saniyyah Sharh{ al-Fara>id al-*

- Bahiyah fi Nazm al-Qawa'id al-Fiqhiyyah*. Beirut: Dar al-Basyair al-Islamiyyah, 1991.
- Al-Sya'yib, Ahmad. *al-Uslu'b Dira'sah Bala'giyyah Tabli'liyyah li Usfu'lil Asa'libil A'dabiyyah*. Kairo: Maktabah al-Nahd}ah al-Mis}riyyah, 1990.
- Al-Zuhaili, Wahbah. *Al-Qur'a>n al-Kari>m wa Bunyatuhu al-Tasyri>'iyyah wa Khash>a'ishuhu al-Hadla>riyyah*. Beirut: Daar al-Fikr, 1993.
- Azami, M.M. "Isnad Its Significance" dalam PK. Kroya (ed.), *Hadith and Sunnah Ideals and realities*. Kuala Lumpur: Islamic Book Trust, 1996.
- Bennabi, Malik. *Fenomena Al-Quran: Esai tentang Teori berkenaan Al-Quran*, terj. Rosiyah Abd. Latif. Kuala Lumpur: ITNM, 2008.
- Dhavamony, Mariasusai. *Phenomenology of Relegion*, terj. Kelompok Studi Agama Driyarkara. Yogyakarta: Kanisius, 1995.
- Esack, Farid. *The Qur'an: a Short Introduction*. London: Oneworld Publication, 2002.
- Haleem, M.A.S. Abdel. *The Qur'an: a New Translation*. New York: Oxford University Press inc., 2004.
- Ismail, M. Syuhudi. *Metodologi Penelitian Hadis Nabi*. Jakarta: Bulan Bintang, 1992.
- Kantor Berita Internasional al-Qur'an. "[Muhammad Abdel-Haleem; Dari Riset dalam Kesusastraan sampai Terjemahan Al-Quran \(Bagian 1\)](http://www.iqna.ir/id/news/3471341/muhammad-abdel-haleem)" june 20, 2017 dicapai pada Jul. 2017. <http://www.iqna.ir/id/news/3471341/muhammad-abdel-haleem>.
- Mahmud, Moh. *Orientalisme al-Quran di Mata Barat: Kajian Evaluatif*. Semarang: Dina Utama Semarang, 1997.
- Makmur. "Sejarah Perkembangan Seni Khat di Nusantara: Kajian Perbandingan di Muzium Kesenian Islam Malaysia dan Yayasan Restu (Malaysia) dengan Lembaga dan Pondok Kaligrafi al-Qur'an Lemka (Indonesia)". Disertasi Program Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2011.
- Mansyur, M., dkk. *Metodologi Penelitian Living Qur'an dan Hadis*. Yogyakarta: TH-Press dan Teras, 2007.
- Morris, Brian. *Anthropological Studies of Relegion An Introductory Text*.

- USA: Cambridge University Press, 1990.
- Mustaqim, Abdul. *Epistemologi Tafsir Kontemporer*. Yogyakarta: LkiS, 2010.
- Mustaqim, Abdul. *Ilmu Ma'a>nil H{adi>ts Paradigma Interkoneksi: Berbagai Teori dan Metode Memahami Hadis Nabi*. Yogyakarta: IDEA Press, 2008.
- Mustaqim, Abdul dkk. *Paradigma Integrasi-Interkoneksi dalam Memahami Hadis*. Yogyakarta: Teras, 2009.
- Nafishul atho', and Arif Fahrudin (ed.). *Hermeneutika Transendental dari Konfigurasi Filosofis menuju Praksis Islamic Studies*. Yogyakarta: IRCiSoD, 2003.
- Salim, Agus (ed.). *Teori dan Paradigma Penelitian Sosial*. Yogyakarta: PT. Tiara Wacana, 2001.
- SOAS, University of London. Accessed Jul. 2017. <http://www.soas.ac.uk/staff/staff30518.php>.
- Suryadilaga, M. Alfatih. *Aplikasi Penelitian Hadis: Dari Teks ke Konteks*. Yogyakarta: Teras & TH Press, 2009.
- Tika Fitriyah. "Stilistika Kisah Nabi Lu>t{dalam al-Qur'an." Master's Thesis, UIN Sunan Kalijaga Yogyakarta, 2015.
- 'Uwais, 'Abd al-H{ali>m. *al-Syaikh Muh{ammad al-Ghaza>li>: Mara>h{il 'Azhi>mah fi> H{aya>h Muja>hid 'Azhi>m*. Kairo: Da>r al-Shah{wah, 1993.
- Zayd, Nasr Hamid Abu. *Rethinking the Qur'an: Toward a Humanistic Hermeneutics*. Amsterdam:SWP Publisher, 2004.